

Interjú Anca Miruna Lăzărescuval, az *Utazás apáinkkal* rendezőjével

Alex Mărgineanu

Răzvan Enciu

Ovidiu Schumacher

Susanne Bormann

UTAZÁS APÁNKKAL

Anca Miruna Lăzărescu filmje

FILMFEST MÜNCHEN 2016
Új Német Mozi-díj - a zsűri különdíja a legjobb filmzenéért
One Future-díj: külön dícséret

JANUÁR 19-TŐL A MOZIKBAN

JAMESON CINEFEST 13. MISKOLCI NEMZETKÖZI FILMFESTIVÁL az Art Mozik Nemzetközi Szövetsége díja (CICAE-DÍJ)

AZ A COMPANY HUNGARY, STRADA FILM, FILMALLEE, PRODUKCIÓ, STRADA FILM, MIRAGE FILM STUDIO, BAYERISCHER RUNDFUNKIARTE, CHIMNEY, FILM VÁST, BER FILM & TV SZÜKSÉGVISZÉLYE
RÉSZVÉTEL: ALEX MĂRGINEANU, RĂZVAN ENCIU, OVIDIU SCHUMACHER, SUSANNE BORMANN, MANUEL KLEIN, DÓRU ANA, MARCELA NIȘTOR, LUTZ BLOCHBERGER, ANA ULARU
A FORGATPÁRÓKÉRT JAVASOLT: ANCA MIRUNA LĂZĂRESCU PRODUKCIÓKÉRT: CHRISTIAN STANGASSINGER, MIO-DAN DÎTEANU, HANS-JÜRGEN WEISSBERGER (BFS) SZÜKSÉGVISZÉLYÉKÉRT: PETRA ALBERT ÉS DARIUS FERENC
TÁRS-PRODUCER: SZAKÁCS GYÖRGY, SZLAVIK JÚLI, NAGY DEVENYI TAMÁS ÉS PRODUCER: DAVID LINDNER LEPORDÁ SZÜKSÉGVISZÉLYÉKÉRT: HUBERT VON SPRETT, NATALIE LAMSDORFF, MONIKA LORKOWICZ
TÁRS-PRODUCER: ANCA MIRUNA LĂZĂRESCU ROMÁNIAI LEVEGŐ: FLORENTINER ONEA KÖRÖSSZÖRÖK: MAXIMILIAN VETTER, FREDRIK ZANDER, JESSICA ASK, LOVAS NÁNDOR
DANIEL MITULESCU, TASCHLER ANDREA, GĂTĂLIN MITULESCU PRODUKCIÓKÉRT: VERONA MEIER, DAVID LINDNER LEPORDÁ
TÁMOGATÓK: VON CENTRUL NATIONAL AL CINEMATOGRAFIEI ROMANIA - EURIMAGES - FILMFERNSHFONDS BAYERN - MAGYAR NEMZETI FILMALAP - BEAUFTRAGTE DER BUNDESREGIERUNG FÜR KULTUR UND MEDIEN - MAGYARORSZÁGI FILMSZAKMAI AÖKÉKEZEMÉNY - DEUTSCHER FILMFÖRDERFONDS - DEUTSCHE FILMFÖRDERUNGSANSTALT
CREATIVE EUROPE PROGRAMME MEDIA - BALKAN FUND

Tizenkét éven aluliak számára nem ajánlott **12**

Benke Attila

„A múlt hibáiból tanulva jobb emberré válhatunk”

Interjú Anca Miruna Lăzărescuval, az Utazás apánkkal rendezőjével

Anca Miruna Lăzărescu *Utazás apánkkal* (*Die Reise mit Vater*, 2016) című filmjét már a 2016-os miskolci Jameson Cinefest Filmfesztiválon is láthatták a magyar nézők, 2017. januárjában pedig országosan is bemutatták a rendezőnő szatirikus és melankolikus road movie-ját. Az *Utazás apánkkal* Anca Miruna Lăzărescu, illetve édesapja személyes tapasztalatait ültette át a sztoriba, mely természetesen csak elsődleges szinten egy útifilm, amúgy súlyos kérdéseket tesz fel mind a kelet-európai múlttal, mind a Nyugat és Kelet, illetve az emberi életet befolyásoló ideológiákkal kapcsolatban. Szocializmusról, kapitalizmusról és a film személyes, családi hátteréről kérdezte Benke Attila Anca Miruna Lăzărescu rendezőnőt.

Benke Attila: *Az Utazás apánkkal hősei Romániából Nyugat-Németországba utaznak, s a családot a valóságban is elhagyta Romániát Németországért 1990-ben, a rendszerváltás után. Miért döntöttek úgy a szülei, hogy Nyugaton jobb lesz?*

Anca Miruna Lăzărescu: Igen, ez a történet az apám egykori történetén alapszik. Habár közönségtalálkozó alkalmával titkolóztam, és a nézőket ösztönöztem, találják ki, melyik lehet édesapám, de most elárulom, hogy ő a kisebb, azaz a forrófejű Emil, nem Mihai, a racionálisabb orvosfigura. Annak idején nagyon nehéz döntés volt apám számára, hogy menjen vagy maradjon Németországban. Aztán végül visszamentünk Romániába, de később nagyon megbánta, felemlegette ezt a döntést. Otthagya Nelit, a szerelmét, akiért visszamegy a filmben is, végül nem ő lett az édesanyám. És végre rájött, hogy Ceaușescu nem egy másik Dubček. Persze ekkor már túl késő volt, mert Romániában kellett élnie. Így 1990-ben, mikor ismét lehetett szabadon utazni, azonnal felpakoltunk, és anyámmal és velem Németországba utazott. S ezúttal ez az utazás nagyon is meg volt szervezve, nem voltak tankok az utunkban, nem vakációnak volt álcázva, akár a filmben. Ez bizony nyílt emigráció volt.

B.A.: *Ma is Németországban élsz?*

A.M.L.: Igen, igen. Mikor 11 évesen odaköltöztünk, mögöttem volt egy romániai gyerekkor, és filmrendezőként is visszatértem szülőföldemre, előző filmjeim (*Déva titka*, Bukarest-Berlin) is Romániában játszódtak. Sőt egy román állampolgárral házasodtam össze, két gyerekem született tőle, és gyermekeimet is úgy neveltük, ahogy nagyapám és apám tette: románul és németül is tanítottuk őket. Úgyhogy elég sokat utazom, ingázok Németország és Románia között.

B.A.: *Akkor ez a történet pont úgy zajlott a valóságban is, ahogy a moziban láthatjuk?*

A.M.L.: Igen, pontosan ezért dedikálom a történetet az apámnak, mert ez az ő sztorija volt, ő inspirált engem az *Utazás apánkkal* elkészítésében. Annyit még hozzátennék, hogy azért mégsem teljes mértékben feleltethetők meg a karakterek a rokonságom tagjainak. William persze a nagyapám volt, de Mihai és Emil úgymond együtt teszik ki az édesapámat. Emil sokkal inkább fekete-fehér figura, Mihai viszont komplexebb jellem: túl fiatal még ahhoz, hogy feladja, ám túl öreg ahhoz, hogy higgyen a csodákban, mint Emil. Ráadásul Mihainak a hiányzó édesanya szerepét is be kell töltenie. És azért az apám nagyon hasonlított Mihaira is, mivel neki egyedül kellett összetartania a saját családját. De minden más pontosan úgy történt, ahogy a filmben láthatjuk: látták az átvonuló tankokat, rostokoltak a táborban, kiruccantak az NSZK-ba.

B.A.: *Ha jól tudom, ez az első egészestés nagyjátékfilm, az Utazás apánkkal előtt dokumentumfilmeket készítettél. Miért döntöttél úgy, hogy most jöhet egy játékfilm a dokuk után?*

A.M.L.: Igen, bár ott van még a *Csendes folyó* (Apele tac, 2011), mely egy rövid fikciós történet. Nem hiszem, hogy mindig így lesz ez. A játékfilmekkel persze több nézőhöz eljutok, de úgy vélem, nagyon ritkán láthatunk igazán jó dokumentumfilmet. Emlékszem, annak idején egy dokut forgattam tornászokról, ez volt a *Déva titka*, mely egy híres dévai tornászképzőről szólt. Ebben a filmben gyerekekkel dolgoztam, nagyon imádtam őket, viszont az szemet szúrt nekem, hogy nagyon sokat szenvedtek a forgatás alatt, ami egy dokunál persze izgalmas mint filmes alapanyag, de számomra túl fájdalmas volt látni gyerekek kínlódását. A dokumentumfilm morális problémákat is felvet, és úgy éreztem, én ezeket nem tudom jól kezelni egyelőre. Mi az, ami még megengedhető filmben, és mi az, ami már nem – ezek nagyon nehezen megválaszolható kérdések. A játékfilmezés sokkal könnyebb ennél, mert én írom a forgatókönyvet, én döntöm el, meddig mehetünk el, én irányítom a színészeket stb.

Ám a dokumentarista stílusnak továbbra is nagy rajongója maradtam, szeretem a kézikemarát, a hitelességet.

B.A.: Ha már a dokumentarizmusnál tartunk, egy román származású rendezőnő esetében meg kell kérdeznem: mennyire vállalsz eszmei és szakmai közösséget a román újhullám alkotóival?

A.M.L.: Nagyon becsülöm a román újhullámos alkotókat, főleg, hogy a román közönség egy kemény dió, mivel nem nagyon érdeklik őket a román filmek – még az sem hatja meg a nézőket, hogy a hazai filmek nagyon sok díjat nyernek, és nemzetközi szinten is jelen vannak...

B.A.: ...akkor nagyon hasonló a helyzet, mint Magyarországon.

A.M.L.: Bizonyára. Pedig azzal te is egyetértesz gondolom, hogy a nemzetközi filmkultúra elismerései egy ország számára elképesztően fontosak. S amúgy szívem-lelkem a román kultúrához kötődik, nagyon szeretem Cristian Mungiuékat, és sokszor úgy gondolkodom, filmezek, mintha Romániában filmoznék, dolgoznék. Mikor Németországban a filmiskolában tanulni kezdtem, rendkívül sok stílus hatott rám, például a müncheni iskoláé, így azért az én stílusom sokban különbözik az újhullámosok minimalista, nyers filmjeitől. Én kicsit líraibb szeretek lenni, bár a cinema veritét sem vetem meg, ez az *Utazás apánkkal* esetében is látszik.

B.A.: Most egy kicsit evezünk más vizekre. Az Utazás apánkkal tulajdonképpen egy szatirikus-melankolikus road movie, melynél nagyon fontos a történelmi háttér. Mit gondolsz, miért foglalkoznak olyan sokat a kelet-európai rendezők (különösen a románok, csehek és magyarok) a közelmúlttal?

A.M.L.: Mi kelet-európai származású rendezők egy nagyon erősen ideologizált közegben születtünk, dogmatikus múlt áll mögöttünk. Ez nyilvánvalóan befolyással van a mai napig arra, hogyan viselkedünk és gondolkodunk. Mindannyiunk kemény és nehéz oktatásban részesültünk. Életünk erősen be volt szabályozva. Persze másfelől volt részünk sok szeretetben és gyengédségben is a szülői ház révén. A Nyugatnak egészen más tapasztalatai vannak, főleg a forró hatvanas-hetvenes években. Míg itthon még a nyolcvanas években is testi fenyítést alkalmaztak a tanárok sokszor, addig Nyugaton 1968-ban többek között éppen ezellen a poroszos oktatási rendszer ellen lázadtak fel a diákok. A filmben ez a két kultúra ütközik össze. Jóllehet, ezt a mai világot még inkább nehéz megérteni, Kelet-Európában és másutt is. Nagyot csalódtam az utóbbi pár hónapban, nem hittem volna, hogy a kelet-európai mentalitás ilyen. Gondolok itt a menekültekkel szemben tanúsított magatartásra.

Én sem tudom pontosan, hová tartozok, egyaránt érzem magam németnek és romának, ugyanakkor egyiknek sem. Inkább európai lennék. Németországban élőként eleinte büszke voltam arra, hogy Angela Merkel kiállt a menekültek mellett, és bevállalta, azt mondta, meg tudjuk csinálni, be tudjuk fogadni ezeket az embereket valamilyen módon. Persze Merkel is nagyon sok hibát követett el, de az alapvető emberségesség, az emberi szellem sajátossága ez lenne ideális esetben, hogy segítjük embertársunkat. Ám még a családi körömben is csalódnom kellett, hogy mennyire előítéletesek a menekültekkel szemben, ami azért is abszurd, mert mi magunk is bevándorlók vagyunk, hiszen 1990-ben Romániából Németországba emigrált a családunk. Sokak számára mindegy, mi történik velük: elégnek, az óceánba fulladnak vagy embertelen körülmények között vegetálnak – csak segíteni ne kelljen rajtuk. És Kelet-Európa is elfelejtette, milyen a Vasfüggöny mögé zárva, másodoszályúnak lenni. Ez pedig meghatározza a személyiséged, a gondolkodásmódod egy életre. Apám mindig is azt mondta, amit Mihai is érzett a filmben: mi kelet-európaiak vagyunk, mi kevesebbet érünk itt, Németországban. És ma fordult a kocka, most mi vagyunk a helyiek, a befogadók, és mások jönnek ugyanúgy segítségért, mint a mi családunk akkor, 1968-ban és 1990-ben. S ez benne van az emberekben: ha már velünk másodrangúként bántak, akkor mi is így fogunk tenni másokkal. Bennünk van ez a félelem, hogy ezek az emberek mások, el fognak tőlünk venni valamit. Ezért a múlt megértése nagyon fontos volt számomra, mivel a múlt hibáiból tanulva jobb emberré válhatunk. Ha képes vagy korigálni a szülők generációjának hibáit, akkor juthatsz el erre a szintre.

B.A.: Na és miért '68 és a „prágai tavasz” az Utazás apánkkal vezérmotívuma?

A.M.L.: Ez nem választás volt részemről, egyszerű véletlen. A családom tényleg éppen akkor ment ki Németországba 1968-ban, mikor a tankok Prága felé indultak, hogy elfojtsák a reformokat. Ekkor nyílt lehetősége apámnak, hogy utazhasson, ekkor nyíltak meg a határok. Veszélyes játék volt, de 48 óra alatt lehetősége volt átmenni.

B.A.: Akkor a te feladatod csak az volt, hogy hiteles legyen a korrajz. Habár te és én sem éltünk eleget a szocializmusban, hogy azt közvetlenül megtapasztaljuk. Milyen kutatásokat végeztél ennek érdekében?

*A.M.L.: 11 éves koromig ebben éltem azért, így sok dologra emlékszem a nyolcvanas évek Romániájából. Például a tábor, ahol az *Utazás apánkkal* hősei is kényszerpihenőt tartanak a német határon, valójából éppen a romániai általános iskolám Temesváron, itt vettük fel a németországi jelenetet. A szoba, ahol odaadja Mihai a konyakot a határőrnek, nem más, mint a régi osztálytermem. Németországba pedig olyan társadalomba érkeztem, mint Mihaiék:*

úgy tűnt, teljes a szabadság a román állapotokhoz képest. Jóllehet, ez azért nem teljesen így van, Németországnak is meg van a maga keresztje, de 180 fokot fordult velem a világ, mikor kiköltöztünk. Ez a történet bennem volt. A '68-as diákmozgalom, a berlini fal lebontása és a többi. Ez a tapasztalat mind kötődik hozzám: egy szocialista országból jött lány, aki egy szuperkapitalista ország kultúrájával találkozott – mint Mihai a filmben.

B.A.: Tehát akkor nem volt nehéz számodra felidézni a korszakot?

A.M.L.: Persze amúgy nagyon sok kutatást végeztem. A hitelesség kulcsfontosságú volt számomra. Ugyanakkor meg kell őrizni a balanszt a hitelesség, a ténybemutatás és a történetmesélés között. Író-rendezőként elsősorban drámai történetet kell előadnom. Így az „igazság”-ot sokszor háttérbe kell szorítani. De ezzel nem volt problémám, úgy érzem, az Utazás apánkkal sztorijában is meg tudtam tartani a balanszt a hitelesség és az izgalmas történet között.

B.A.: Ha már szóba jött '68. Mi magyarok nem jó szívvel tekintünk vissza 1968-ra, már ha egyáltalán érdekel minket, mi történt akkor, hiszen '68-ban magyar csapatok is részt vettek a „prágai tavasz” elfojtásában. Na és milyen volt a román '68?

A. M. L. Nagy különbségek voltak a két ország között a nyolcvanas években, mikor meglátogattuk Budapestet, összehasonlíthatatlan volt a magyar és a román valóság. De azt hiszem, 1968-ban még közelebb állt egymáshoz Románia és Magyarország. '68-ban Ceaușescu még csak 3 éve volt hatalmon, nagyon sokan hittek benne, s neki is rengeteg ötlete, elképzelése volt a jövővel kapcsolatban. Nem mondanám, hogy forradalmárnak tűnt, de az nyilvánvaló volt, hogy a hatvanas évek szabad légkörében Ceaușescu szeretett volna minél távolabb kerülni a szovjet blokktól. Jó szocialista vezetője akart lenni egy jó szocialista társadalomnak, és nem a Szovjetunió kistestvérének szerepében szeretett volna tetszelegni. Az emberek tehát lelkesek voltak, főleg Ceaușescu nagy '68-as beszéde után, melyben elítélte a Varsói Szerződés prágai invázióját. Ahogy Emil a filmben, úgy az emberek többsége is hitt abban, hogy Ceaușescu majd más lesz, mint a többi diktátor. Csak miután megjárta Kínát a hetvenes évek elején, s látta a kínai példát, azután változott meg radikálisan Ceaușescu. Nagyon sokat elvett a diktátor ezután Romániától, nyomorba taszította, lerombolta az országot. De a hatvanas években azt mondhatjuk, voltak románok, akik még büszkék is voltak arra, hogy Ceaușescu vezeti Romániát, és az ő országából származnak.

B.A.: *Az apafigura, vagyis a te nagyapádról mintázott William egykori szocialista élharcos volt, ő nyilvánvalóan a kiábrándulás hőse. Ám mikor megérkeztünk Nyugat-Németországba, az Utazás apánkkal főszereplői radikális fiatalokkal találkoznak, akik a kapitalizmust kárhozzátják. Mit gondolsz, szerinted is mindkét gazdasági-politikai ideológiai rendszer elbukott?*

A.M.L.: Igen, ezt megerősíthetem. A nagyapám Románia elsőszámú szocialistái közé tartozott. A barikádokon harcolt, mondhatjuk. A kommunista fordulat után, mikor a Román Kommunista Párt bekebelezte a szociáldemokratákat, nagyapámat kizárták a Pártból, és emiatt rettenetesen összetört, kiábrándult a rendszerből. S hiába maradt később is hithű szociáldemokrata, soha többet nem csatlakozhatott a Párthoz, mondjuk ő sem szeretett volna, tehát az utálat nem volt egyoldalú. Avagy ez arra volt jó bizonyíték, hogy az ideológia csak színjáték, minden kizárólag a hatalomról szólt és szól. Ki uralkodik kin – ez a lényeg, legyen szó szocialistákról vagy kapitalistákról. Hová tűntek a valódi szocialista eszmék – mindig is ezt kérdezte magától nagyapám. S mikor a filmben Mihai és barátnője, az aktivista Ulli beszélgetnek, és Mihai azt mondja, hogy az emberek soha nem változnak meg, azok szinte szóról szóra az én gondolataim. Mihai ezért kicsit az alteregóm is az *Utazás apánkkal* történetében. Azt gondolom, hogy ez a szocialista utópia nem emberekre van méretezve. Mi, emberek egészen másra vágyunk, mint amit a szocialista rendszerek szerettek volna, vagy legalábbis megvalósítottak. Jóllehet, ennek ellenére magam is reménykedek a változásban.

B.A.: *No, és mi a helyzet a kapitalizmussal?*

A.M.L.: Nos, nem gondolom, hogy a szocializmus és a kapitalizmus a kulcskérdések. Nem az ideológiák a hibásak, hanem az emberek, ők követnek el hibákat. Az a benyomásom, hogy nincsenek igazából rossz emberek, csak jók, de az ideológia sokakat félrevezet. Mint ez a „másodosztályúak vagytok” érzés, melyet sokan táplálnak, mint például a török Erdogan. Ki az erősebb? Ki a hatalmasabb? Az, aki falakat épít – ezt sugallják a mostani nagyvilági történések. „Megmutatjuk a másiknak, hogy kik vagyunk”.

B.A.: *Akkor te is úgy gondolod, kevés dolog változott csak 1989 óta?*

A.M.L.: Nagyon sok dolog változott. Az utazás szabadsága, bizonyos láncok lehullottak rólunk, nincs többé mindenható diktatúra stb. Persze helyette jött a kapitalizmusnak ez a megalázó formája, melynek természetesen semmi köze a klasszikus kapitalizmushoz, hanem egy újabb szuperdiktatúra. Más természetű, kifinomultabb, mint az 1989 előtti, hiszen az ember alapszükségleteire épít, és erősen darwinista természetű.

„Aki képes felemészteni a másikat, az a nyertes”. Szóval azt hiszem, a kilencvenes években volt egy rövid időszak, mikor tényleg ünnepelhettük a szabadságot, de a világ mára nagyon átrendeződött. Ha nem vállalunk felelősséget életünkben, ha nem figyelünk arra, ki uralkodik ki felett, akkor ismét elérünk egy valódi, politikai-gazdasági diktatúrához, melyben a kevés gazdag elit fog uralkodni az elszegényedett többségen. A pénz nagyon alkalmas eszköz ugyanis a diktatúra kialakításához.

B.A.: *Reméljük azért, hogy sikerül visszafordítani ezt a tendenciát...*

A.M.L.: Én is, ezért készítünk filmeket! (nevet)

B.A.: *Akkor utolsó kérdésem éppen ezzel kapcsolatos: mit, milyen filmet várhatunk tőled a jövőben?*

A.M.L.: Ha minden jól megy, német film lesz, májusban fogjuk forgatni, amolyan tragikomédia lesz, és a kilencvenes években fog játszódni, kvázi a *Little Miss Sunshine* (2006) német verziójának szánom. De az azt követő projekt remélhetőleg egy nagyobb nemzetközi együttműködés lesz, mint az *Utazás apánkkal*, ezúttal az ötvenes évekről.

B.A.: *Tehát maradsz a történelmi témáknál.*

A.M.L.: Pontosan. Úgy érzem, nem vagyok még kész a jelenidejű történetekre.

(2016. szeptember 15.)